

Hogyan talákoztam először Adyval?

A kérdés helyénvaló. Nemzedékem — mondhatnám így is: a századközép nemzedéke — sokat hivatkozott az előtte járt költőre és publicistára, látást kapott tőle, szenvedélyes érveket, erkölcsi erőt, akár társadalmi feszültségekről volt szó, akár nemzeti ellentétek feloldásáról. Nem mindegy tehát, hogy ez az eszmei átfedés, egy írói örökség befogadása, mikor és milyen körülmények közt következett be, azaz már hol is kezdődött akár egyes személyek véletlenszerűnek tetsző, akár az egész nemzedék bizonyára törvényszerű Ady-vállalásában.

Annál érdekesebb a visszaemlékezés, ha meggondolom, hogy jóval Ady Endre halála után, a forradalmak elültével s a monarchia felbomlását követő ellenforradalmi időszakban értem el Adyig, sok más iskolás társammal együtt. Természetesen az én esetemben nemcsak a magyar ellenforradalomra gondolok, hiszen kisebbségi sorban nőttem fel, ahol a kisántánt ellenforradalma hamarabb diadalmaskodott. Pozsonyban két maradék magyar középiskola diákjaiként verődünk össze egy közös irodalmi önképzőkörbe, s itt pattant ki az Ady-vita. Írtunk 1923-at. Sokat izegtem-mozogtam már akkoriban, szavaltam, bíráltam osztálytársaim verseit, diáklapokba dolgozgattam, még cserkészimát is írtam, így lettem a kör jegyzője. Az Ady-sokk, hogy úgy mondjam, hivatalban ért.

Itt kell megmondanom, hogy Ady költészetét nem ismertem. Én sem, s diák-társaim többsége sem. Pedig otthonról választékos irodalmi szellemet hoztam magammal, édesanyám tanárnői könyvtárában Balassitól az ő megítélése szerint legújabb költőig, név szerint Reviczky Gyuláig, Kiss Józsefíg és Komjáthy Jenőig magaménak vallottam már évszázadok szépségeit, s a magam új szerzeményeként Gyóni Géza, majd az erdélyi Reményik Sándor egészítette ki a költői galériát. Nincs ezen semmi csodálkozni való. Egy állástalanná vált katonai számtanácsos és egy elbocsátott tanárnő gyermeke, darutollas ludovikás unokaöccse, aligha szabadulhatott volna a magát keresztény nemzeti kurzusnak valló áramlat hatása alól, s még így is én voltam a szabadabb elvű hasonló balsorsban élő társaim közt, ami talán anyám harcoss feminizmusának s apám derűs liberalizmusának volt köszönhető. Vegyes-házasságukból ugyan — reverzális szerint — katolikusnak születtem, de nem engedtek a Mária-kongregációba, nehogy ott evangélikus apámra bármi sértőt halljak... Ráadásul családnk benső, meghitt barátja s nekem gyermekkori eszményképem volt Arató bácsi, a megszünt pozsonyi felsőbb leányiskola igazgatója, teljes nevén Arató Frigyes, történetesen a magyar szabadkőművesség egyik nagyja. Ilyen oltásokkal kerültem a váratlan Ady-viharba.

Volt önképzőkörünkben néhány ifjú, aki különféle családi determinációk folytán kívülállott a mi problémaköreinken. Nem, mintha nem osztották volna meg velünk az önképzőkör esztétikai gondjait, de előítéleteinken kívül élték, más hittanórákra jártak, s mint kiderült, ott hamarabb rázták le magukról a hagyományos kötelmeket. Egyikük a következő ülésre Ady-szavalatot jelentett be. Izgalomba jött mindenki, még tanárunk is, az önképzőköri élet mércéit Arany Jánosban megadó és sugalmazó, de mindenképpen szabadgondolkodó Pfeiffer János. Már előbb meg kellett volna mondanom, hogy Ady nemismerése tulajdonképpen pontatlan meghatározás, mert ha nem is olvastuk, nem is hallottuk még verseit, olyasféle hírek lecsapódtak már hozzánk, hogy egy „részeges, dekadens, nemzetellenes” költőről van szó, akit körünkben említeni sem illik. Nos hát, itt volt a hadüzenet! S a következő ülésen elhangzott a Védőcölöp úti líceum épületében az első Ady-vers: *A Halál rokona*. Az előadó, egy

feltűnően ideges nyolcadikos, romantikus vonaglással, hisztériás tűzben adta elő a verset, s általános volt a felháborodás. Nem a személy ellen, a kollegialitást nem adta fel soha senki, hanem a téma s a költő ellen, aki „távol áll erkölcsi felfogásunktól, nemzeti érzésunktől és kisebbségi élniakarásunktól”. Javaslat hangzott el, hogy örökre tiltsuk ki a dekadencia költőjét az önképzőkör pódiumáról.

Ez már nekem, a jegyzőnek, sok volt. Felugrottam, s túlkialtottam a zajos termet hozzászólásommal:

— Senki véleményét és senki költészetét innen ki nem űzzük, ez ellenkezőleg éppen keresztény és nemzeti mivoltunkkal. Inkább lépünk nemes versenybe. Ám tessék — itt az adyzók felé fordultam —, hirdessék csak az Önök Adyját, s mi majd Gyónival vonulunk fel. Arra való az önképzőkör, hogy megtegyük ezt a szembesítést, s meg vagyok győződve arról, hogy a szabad eszmecserében győzni fog a helyes és igaz!

Pfeiffer tanár úr is egyetértett a versenyfelhívással, így oszlottunk szét.

A dalnokversenyre nem került sor. A folyosón ugyanis hozzám csatlakozott az ellencsoport legtekintélyesebbje, egy gazdag ügyvéd, földbirtokos és egyben hitközségi elnök rendkívül művelt fia, s kezembe nyomott egy Ady-kötetet a következő szavakkal (önképzőköri udvariassággal önzöttük egymást):

— A versenyt elfogadjuk, de csak akkor van értelme, ha Önök is elolvassák Ady költeményeit. Azt hiszem, óriási tévedésben vannak. Hiszen Ady éppen a maguk költője, a magyarság legsúlyosabb kérdéseit szólaltatta meg. És kérem, tessék tudomásul venni, hogy nem is zsidó. Higgye el, nem a származás kapcsol hozzá, hanem az, hogy általa lehetek én is magyar.

Fair play! A logikus versenyfeltételt elfogadtam, s magammal vittem a kötetet. Sötétfekete, szép nyomással, új Athenaeum-kiadásban ez volt éppen *A halottak élen*. Hazavittem és elolvastam.

Mit csűrjem-csavarjam tovább a történetet? A következő önképzőköri ülésen felléptem a pódiumra, s én szavaltam Ady-verset.

Ez volt *A Mindegy átka*.

„Gyűjtsek ki jól a szíveinket: Csak azért se győzhet a Mindegy” — kiáltottam lázban égve, belül sírva és újjongva. A verseny ezzel véget is ért. Ha akadt is még néhány személyi ellenvetés, de csak úgy, négy szemközt, a pozsonyi volt evangélikus líceum s a beleolvadt utolsó katolikus főgimnáziumi osztály (közösen: magyar reál-gimnázium) önképzőköre befogadta Ady Endrét.

Kamaszkor, kamasz pro és kontrák, kamasz megegyezés, de ami elkezdődött, az a magyar értelmiség új, kisebbségi rajának öneszmélése, sorsproblémák tisztázásán át a dolgozó néphez való eljutása, a Duna-völgyi és kelet-európai együttélés ige-hirdetése lett, magyarságban és emberségben egyaránt edződő Ady-nemzedék. Azzal az önképzőköri társammal, aki az első Ady-kötetet az iskola folyosóján kezembe nyomta, éveken át együtt munkálkodtam a Sarló népi-haladó mozgalmában, túl-emelkedve származás-, osztály- és hittanórai különbségeken. Talán még annyit fűznék a históriához, hogy ugyanettől a barátomtól, Porzolt Lászlótól (nemrég halt meg Norvégiában) kaptam az első Marx-kötetet is.